

СТАНОВИЩЕ

от Радослав Димитров Радев, проф. д-р от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ по конкурса за доцент по 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по български език) към катедра „Методика“ на Факултет по Славянски филологии към СУ „Св. Климент Охридски“ с единствен кандидат гл.ас. д-р Деспина Миролубова Василева.

Конкурсът е обявен в Държавен вестник бр.22 от 16.03.21 г. Всички процедури са спазени. Има необходимия хорариум от часове по методика на обучението по български език, както и постигнатите нива по минималните наукометрични изисквания. Най-цитирана е книгата ѝ „Политики и практики на гражданското образование в обучението по български език“ (С., 2012), която е дисертационния ѝ труд, но в научно обръщение са и най-знаковите ѝ статии, свързани с четенето и технологиите. Рядко се вижда такава прецизност при изготвяне на документацията за конкурса, но тя е и мярка на научните ѝ трудове. Академичната биография на гл. ас. д-р Деспина Василева показва вяност към методическите ѝ занимания, пристрастие към проблема за четенето, последователност при отстояване на тезите, съучастие в образователния дискурс в ролята на добрата фея, за която е по-важно как у ученика ще се събуди любопитството, защото всяко дете може да бъде огрято от слънцето, но не у всяко можем да видим слънцето в очите и ума му. Царството на визуалното направи от очите складове за картинки, но се изгуби онова прелестно антично определение за очите като мозък изнесен напред. Ние сами сме се съгласили, отбелязва гл.ас. Деспина Василева в представената монография, „да подроним ценността на идеята за култура, която имаме, и да изтласкаме хуманитаристиката назад“(с.13). Следователно за нас не е въпрос да признаем приносите на авторката за утвърждаване на идеята за четенето, а

преди всичко усилията ѝ в тази насока, в която тя е проявила духовна и интелектуална енергия. Технологичните съблазни отвъд четенето са много мощни, защото те са съблазни на забавлението, което не твори човека, а го вкарва само в удобството на съществуването. Но то не е признанието на Сартр в дневника: „Вторник. Съществувах.“, а е липсата на провокация в съществуването, т.е. то е само даденост. Ето защо за мен изследванията на гл.ас. Деспина Василева не носят само професионалната цветност на методиката на обучението по български език, а са философска, психологическа, социологическа и нравствена идея за езика, която ни връща към духовността чрез „желанието за четене“.

За конкурса гл.ас. д-р Деспина Василева представя една монография „Развиване на когнитивни и метакогнитивни умения за четене в обучението по български език“ и 16 статии на български и английски език, от които 5 са публикувани в реферирани и индексирани издания в световно известни база данни с научна информация. Има участие в шест проекта, сред които особен интерес представляват „Дигиталното образование и бъдещето на училището в епохата на конвергентни технологии – от адаптация към еманципация“ и „Игра, актьори, роли в класната стая и в живота (Формиране и развиване на умения за живот чрез езиково и литературно образование)“, които показват, че интегративността в езиковото обучение е ключова в мисленето на гл.ас. д-р Деспина Василева.

В монографията „Развиване на когнитивните и метакогнитивните умения за четене в обучението по български език“ гл.ас. Деспина Василева изследва понятието „компетентност по четене“ като богато преплитане на когнитивни умения и психически предпоставки, наслагващи уменията за четене към читателското поведение, за да се очертаят нагласите на четене спрямо предпочитаните текстове и източници за информация. По този начин това, което се формира – уменията, е първо форма на преживяване

чрез акта на четенето, за да се породи устойчивостта на поведението по време на четене. За целта е изградена солидна теоретична основа, като особеното в изследователския подход е търсенето на противоречия, на сблъсъци на мнения, но с предпочитания към такива научни трудове, които се основават на експеримента и практическата ориентация. Пример за такава е изследването във връзка с четенето и илюстративността (с.31), чиято съотнесеност е ключов проблем за днешните ученици. Гл.ас. Деспина Василева прави активни моделите за четене като ги отваря дори и в степента на преосмисляне към неезикови компоненти, които, като графичност или като дизайн на електронния носител, влияят върху четенето. На с.33 тя отбелязва, че художествените текстове няма да бъдат обект на научното ѝ изследване без да засяга този сложен въпрос, породил толкова разноречия в чуждоезиковото обучение. Но авторката все пак ги има предвид, дори застъпва мнението, че „съществува порочна практика, при която предпочитаното равнище се мисли само като запознаване с литературно-историческия контекст на появата на творбата“(с.82). А аз си мисля, че без художествените текстове критическата рефлексия не може да отведе ученика до обратната рефлексия, която е особено важна при изграждане на художествения образ.

Особено продуктивни са формите за насърчаване на учениците на собственото им мислене, т.е. за изграждане стратегия, „чрез която да мислят за собственото си мислене“ (с.63-64). В тази игра на думите има дълбок смисъл, тъй като събира в едно познавателния и емоционалния отговор и без да изрича идеята за спонтанността, освобождава положителна енергия „при невъзможност за справяне в определен контекст“. В изследването лъха оптимизъм, че можем да се справим с „феномена „заучена безпомощност“, но аз съм далеч от усмивката на случването. Признавам усилията на гл.ас. Деспина Василева да изведе характеристиките на буквалното,

интерпретиращото, критическото и творческото разбиране, но самото осъзнаване, че за да има критическа рефлексия трябва да е осъществен отговора на въпроса „Как?“ (с.53), след като учениците трудно излизат от въпроса „Какво?“, означава, че това, което е изгубено, няма да се върне с възклика за очакваното от Али баба: „Сезам, отвори се“. Но съм убеден, че точно такива учени като Деспина Василева правят възможното и невъзможното четенето да се случи, защото прозренията ѝ от обоснованата логика се избистрят от получената емоция в училище. А тя е влязла в класната стая, за да проведе експеримента. Изследването обхваща 517 участници, от които 337 момичета и 180 момчета на възраст между 13 и 18 години от столични и други училища от страната. Въпросникът е асоциативен – „Когато чета“, така че представата за четене да бъде мислене и емоция за себе си; когнитивен „Най-често чета“ – така че познанието да гради поведение; комуникативен „Кога чета“ – четенето да е отношение, разпределящо памет и ситуация; психологичен „Предпочитам да чета“ – връзване на настроение и концентрация и метакогнитивен – „Намирам информация от“, отнасящ ни към действената и волева характеристика на познанието. Този въпросник е толкова примамлив, че и аз неволно му се поддадох и си направих тест за своя начин и на представите си за четене. Малко се притесних, че когато „Предпочитам да чета“ често влизам в кухнята с изследователски експедиции до хладилника. При децата това е добре, защото така, докато четат, ще пораснат – на една книга по един сантиметър. В случая у методика Деспина Василева се е проявил психолога. Впрочем успехите ѝ идват именно от този синтез на методика и психология, а оттам и съзнанието ѝ за интердисциплинарност. Методикът в същността си е енциклопедист и тъй като изразът „последният енциклопедист“ е вече използван, то ще кажа, че той е „комуникативен енциклопедист“, който от зрънцето прави нивата. А нивата на Деспина Василева е богата. Позволих си този образен език, тъй като строгата логика ми се видя твърде суха, за да

изразя удоволствието, радостта и в крайна сметка ползата, „Когато чета“ Деспина Василева.

При анализа на отговорите изненадва констатацията, че „четенето на блогове остава с по-ниски средни стойности“, от което авторката прави заключението, че е оттук следва, че „равнището на гражданската компетентност също е ниско, което поставя под въпрос дали проектът за гражданско образование в училище изобщо се е състоял“ (с.88). Тази констатация ме кара да мисля, че вглежданията в анализите на Деспина Василева, и в резултатите от въпросника, трябва да са по-внимателни, защото в години на криза обикновено въпросите са отговори. В тази насока смятам, че четвърта глава на монографията с методическите варианти за работа с текстове е перспективата на желаното методическо събъждане.

Статиите в тяхната хронологична последователност са действената биография на учения във времето. Те показват устойчивият интерес към проблемите на четенето, към устната реч с формите на публичното изказване и с изключителното находчиви и актуални тези за изказване, към дигиталната гражданска компетентност в обучението по български език, така че технологичното да влезе в хуманитарното така, както слънцето влиза в деня и го предпоставя. Всичко това е постигнато с личен почерк и стил и там, където няма аргументи, има настроение.

Приносните моменти са изведени коректно и с чувство за мярка.

Препоръка: като пожелавам преди всичко здраве на Деспина Василева надявам се интелектуалната ѝ енергия, както и професионалния ѝ опит, да я насочат към развитие устната реч на учениците. Интересът е подсказан, подбуждането е очаквано.

Като имам предвид достойнствата и качествата на изследванията и на цялостната ѝ дейност като учен, както и това, че има изграден научен профил в образователната сфера, предлагам на научното жури да гласува и присъди на гл.ас. д-р Деспина Миролубова Василева академичната

длъжност „доцент“ по 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по български език).

Проф. д-р Радослав Радев